

mint ő azt bizonyos időben képzelé, Mártha utó-
végre elég gazdag arra, hogy őt terveiben ne nagyon
hátráltassa. Azon gondolat, hogy Mártha elhagyhassa
családját, helyzetét, gazdagságát, hogy magát az ő
karjába vehesse, — ez a gondolat sohasem merült
fel agyában, s most ezzel szemben végkép gyámoltal-
lannak érzé magát. Maga a szegénység (ő legalább
ugy hitte) nem rémíté őt; nagyravágása annál költ-
őbb színben tűnt föl előtte, hogy az csak nagy dol-
gok végbevitelére törekvő némes ohaj, nem pedig a
világi javak és kitüntetések közönséges megkívá-
nása; — de hát, mivel egykor egy bájós álomba ha-
gyá magát ringatni, lemondjon-e már azért egész jü-
vőjéről, dicsősége minden reményéről? Mivel egyi-
leány elég bohón azt képzelé magának, hogy az egész
élet lehet egyetlen szerelmi dal, rázánja-e ő magát
arra, hogy kitűnő tehetségei, melyekkel az ég meg-
ajándékozta, kisserzett családi foglalkozásokban, tán
épen az inség elleni hitvány küzdelmekben kopja-
nak, süllyedjenek, enyészzenek? Ne titkoljunk, szer-
etőbb lelkű a kevésbé hírvágyó ember tán némileg
elborzadt volna a műtől, mire Mánnelt végzete hajtá.
Ő, mint láttuk, le volt verve. Szídvá szerelmét s ön-
magát, végre felszedelőzködött s indult a vendéglőbe,
hol reá Mártha várakozék.

(Folytatjuk.)

TUDOMÁNY IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

Flóra 50 költeménye. Pest, Emich Gusztáv
könyvnyomdája 1858.

Andersen meséi. Fordította Szendrey Julia.
Pest, 1858. Kiadja Lampel Robert.

II.

Még egyszer ismételjünk, nem akarunk félreérteni.
Nem a női szellemet kisebbitjük, nem a női jellemet
becsméreljük, hanem csak azon veszélyeket soroljuk
elő, melyeket a nő, ha trónú lesz, nem kerülhet ki.
Nem a nőket támadtuk meg, hanem csak azon diva-

tot, mely őket nőiségek megtagadására csábítja. Tul-
lajdonképp a nőiségnél hódolunk, a nőiséget dicsőítjük.

Ha a nő ösztöneit követi, melyet hagyomány sejt
ki, jó példa erősít meg, vallás szentel föl; ha érzéseire
hajt, melyekhez nem mesterséges reflexiók által ju-
tot; ha értelmet a természetével, hivatásával, jövőjé-
vel összhangzó téren mivel: saját körében elősebb
lát, biztosabban ítél, inkább eltalálja az illető, az eszé-
lyest, az igazat, mint a férfiú, sőt egész élete szebb,
bevégezettebb, harmonicusabb lehet; mert a férfiú erős
küzdelmek vagy meg hasonlások nélkül soha sem emel-
kedhetik szilárd jellemmé, ritkán vihat kitűnő állást,
fejtheti ki tehetségeit, s épen azért bizonyos gyűgőbb
vagy erősb el-elhaló s meg-megújuló dissonantia egész
sírjaig kíséri. Az önkénytelenség e naivitása, mely
legfeljebb csak fontolni tud, de nem kételkedik és bon-
czol; az érzések e hő és őszinte cultusa, melyet szem-
mérem őriz, és kölclességerzt korlátot; a józanág és
ábránd e bűvös vegyülete, mely egymást táplálja,
igazítja s egymás nélkül elvészti magát, az, mi a nőt
szebbé, jobbá teszi a férfinnál, anygallá, ki a földre
szállott, a fény és meleg egy-egy sugarat vetni min-
dentivé. Ez az, mi egyedül boldogíthatja, mert boldo-
gításra képesíti, még akkor is, ha maga szerencsétlen;
ez az, mi tentartja az élet őrvényei között, mert tűrni,
lemondani, mégis bizni és remélni tanítja; ez a mi
korlátlan királynővé teszi, kinek a szeretet és hála
adójjával hódol mindenki, a bölcsőben ringó gyerme-
ken kezdve a sir szélén tántorgó aggyastránig; ez az
erény és lelkesület azon varázsos ereje, melyet a gyer-
mek egyedül csak anyjától, az ifjú kedvesétől, a férfiú
nejétől nyerhet; ez az ő legfőbb bája, erősb és tar-
tósab az arcz szépségénél, a szellem ragyogásánál, s
épp a szilárd és emelkedett lelkű férfakra nézve
legvonzóbb, mert náluk ez hiányozván, leginkább ér-
zik szűkségét.

Azonban oda a fény, a varázs, a boldogság, a nyu-
galom, az anygalból démon lesz önmagáé vagy má-
soké, ha túllép körén, ösztönei helyett kételyeire hajt,
érzéseit reflexiókba olvasztja föl s hia ismereteket
hajhászva, kiszáritja szívét, megbetegíti phantasiáját,

S az iróniának már pályájánál fogva e helyzetbe kell jönie. Nyomozni, vizsgálni fog, éppen oly hévvel, mint egyoldalúan s a dolgok feloldhatlan ellenmondásait, az élet kényszerű ellentétét soha sem fogja egészen érteni. Boncololnia, kételkednie kell, hogy elviekre emelkedhesse s csak kedélyt képes feloldni. Éppen oly keréssé juthat elviekre, mint nihilismusra. Természetben van az erős ragaszkodás, de a kétegyeszmind oly nyugtalanná teszi, mi férfifurál alig tapasztalható. Szertelen ragaszkodni, szertelen kételkedni fog és soha megnyugodni. Eszméit, eszményeit végtelenül imádja, hamar elhasználja és széttöri, és ismét újjakat terem, hogy legyen mit imádní és széttöri. Lehetlen megállapodási pontot találja. Bármily gondosan növelték, bármily sok ismeretet szerzett, a munka komolyságát, a gondolkodás szigorát soha sem szokhatja meg. Többé kevésbé dilettans marad s annál inkább, minél bölcsesebb téren mozog. A nő logikája egészen más, mint a férfié. Nem az abstractio, csak látásolag az inductio, tulajdonképp az eszmétáristás, s fejtegetésének irányát nem annyira az okok határozzák meg, mint inkább az érzés és phantasia. Bár mennyire akarja megtagadni magát, mindig ezek uralkodnak alatta s mindig csak ezek által lehet hatni rá. Innen aphoristicus gondolkozásmódja, szempontjainak változékonysága, erőszakos, noha bájos szókelései, meglepő combinációi, finom észrevételei, kiemíthetetlen elméssége, vonzó melancholiája, de egyeszersmind képtelensége a bölcsészetre, politikára s a nagy történelmi tények felfogására. Érzékeny és szenvedélyes szíve, melyet a feldúlt ösztönök, a megvesztegetett érzések romjain nem korlátozhatnak elvek, fájl, vágy és árjog; előbb-több bizonyos lágy, humanismus, határozatlan és hamis jó indulat, világboldogító ábránd felé hajlik, mely okvetlen erkölcselenségre vezet, legalább érzületben. Ez erkölcselenség természetesen nem a rossz követésében, mint inkább a jó és rossz közti különbségek lassú és észrevétlen eltörölésében nyilvánkozik. Kétféle erénynek kereszteli a bunt, mert lehetnek ériatkezősi pontjaik, saját vagy mások szenvedése föllájtja a világrend, az

erkölcsi kényszerítés ellen, mely nem szokta számba venni az egyesek szerencsétlenségeit. A felszínből, egyoldalúságból vagy éppen csak önmagából táplálkozó phantasiája nem képes eszményíteni a való, az életet, hanem saját eszményeit erőszakolja az életre. Sohasem emelkedhetik valódi objectivításra sem az életben, sem az irodalomban. — Szűk köré mindig homályba hágy előtte valamit, ismereteinek korlátoztaága nem nyújthat neki elég közvetítést, idegessége, szeszélye, érzéseinek heve viszi, ragadja maga sem tudja merre. Vónja mindaz, mi homályos, rejtélyes s melyben a legelőbb ellenmondások vannak egyesítve. Paradoxosok, sophismák uralkodnak alatta él s hisz bennök hívő természete egész erejével. Szenvedéseiből teremti bölcselét, általánosítni hajlandó a szív, az élet és társadalom egyes betegségek mozzanatait s félton áll meg az erkölcsi problémák fejtegetésében. Tüpreng bivatásán, melyet nem szükség keresni, mert maga a természet mutatta ki, felboncolja a szerelmet és házasságot s nem veszi észre, hogy szívét zuzta szét. Mélyen érzi, bár nem győződik meg róla, helyzete tarthatlanságát, árességét s keserűségében átengedi magát a közsa vágyaknak s hangulatától rész irányt Magas emelkedettség, hő lelkesülése sokszor nem egyéb, mint finom önzés, mely nem ismer közelességet, fölládozást s csak emotioikat keres. Egyást kizáró ellenmondásokban s hű álmodokban él. Mindig keres egy férfit, az igazit, kit soha sem találhat föl s kit, ha föltálna, tustén meggyűlölné. Nem bírja el a férfiú ajkát, legyen az bár a legerősebb és leggyöngédesebb szerelém s megatálja, ha rabzsolgájává válik, mint egyébiránt ohajt. A beteg idealismus elragadtatásai s az érzéki vágyak hevételei közt hanykolódik a nélkül, hogy érzés dobogtatná szívét. Sérti a férfiak brutálitása és gunyolják hideg, megfagyott érzékei. Megszokja jól kiismerni a férfiak gyöngeségeit, de elvezeti érzékét az iránt, mi a bennök leginkább becsulendő. Innen van, hogy a szerelmet és házasságot balul fogja föl s a legtevelyőbb tanokat hirdeti. Innen, hogy műreibe soha sem tud igazi férfiakat festeni. Ezer változatban ismé-

tel két alakot : oly férfint, kit ohajt és keres, de a ki lehetetlen, és olyat, kit látni vél és gyűlöl, de a ki soha sem létezett.

A franczia és német irodalom két legnevezetesebb írója George Sand és Hahn-Hahn Ida grófnő mindezt igazolják, ez utóbbi annyival inkább, mert valóban genialis nő. Sandban minden megvan, mi írótnagygyá tehet, de az az egy hibája, hogy nő, megtöri szárnyait. Mélyen nézett az emberi szívbe, de a társadalmat, melyet annyszor megtámad, soha sem értette meg eléggé; nemes lelkesülésben lángol minden nagyért és szépért, de világnézeleteinek összge nagy részt genialis paradoxonok, csillogó capriccek rendezere; kisebb dolgozataiban s egyes részletekben nagy költőkkel vetekszik, de nagyobb szerző műveiben a compositio erejére nézve csekélyebb tehetségű férfiak is felülmulják; jellemfestéseiben a mélység, igazság és erő mellett annyi a felület, üresség és gyöngöcsög, hogy alig lehetne megfogunk, ha nem tudnák, hogy nőnél ez másképp nem lehet. S mégis ennyi érdem s valódi dicsőség, mely annyi mindent bír igazolni és feledtetni, feledtetette-e vele csak egy perecz is, hogy boldogtalan s hogy oly pályára lépett, mely boldogtalaná teszi? Nem. „Miért rajtam e feloldhatlan lánczok? — kiált föl egy helyt *) — oh istenem mily édesek lesznek vala, ha egy az enyémet megértő szív fogadja el. Oh nem! én nem költőnek születtem, szerelemem voltam teremtvé. Élni akartam az emberi életet, szívem volt, erőszakosan kiszakították keblemből s egyebet nem hagytak meg, mint fejemet, zajjal, fájdalommal, iszonyu emlékekkel, gyászos képekkel s gyalázatos jelenetekkel tele fejemet. S mert, regényeket írván, hogy kenyeremet kereshessem, melyet megtagadtak, megemlékeztem szerencsétlenségemre, mert megmertem mondani, mily nyomorult lények élnek a házasságban, a gyöngöcsögnél fogva, melyet parancsolnak a nők, a brutalitásnál fogva, melyet megengednek a férfiaknak, a gyalázatoknál fogva, melyekre a társadalom fátyolt vet, erkölcstelennek bélyegezték s ugy

bántak velem, mint az emberiség ellenséggel. E vallomás, a mint Sand nemrég megjelent emlékiratai tanusítják, a tényekben nem elég őszinte, de érzésben bizonyára az. Az önvád, önmertőség, és öngyűlölet mély fájdalma az, mely a nőiséget siratja, e drága kiesést, melyet, ha a nő elveszt, mindenét elveszté.

S mit mondjunk Hahn-Hahn Ida grófnőről, ki Sandnál csekélyebb tehetség? E nő pályája leginkább mutatja, hova vezet a nőt az analysis, a kétely. Lázás hánykolódásai közt mindig talánya volt önmagának. A társaság magasán született s ép oly kevéssé lehetett aristocrata, mint democrat; protestansból catholicussá lőn, s alkalmasint oly kevéssé valódi catholicus, mint volt valódi protestans, szerette volna Aspasia szerepét játszani, s épen oly képtelen volt rá, mint most az apáczáéra. Az írónő pályáján átok fekszik, a természet és társadalom nemese. Vagy azért ír, mert boldogtalan, s még boldogtalanabb akar lenni, vagy azért boldogtalan, mert ír s vétképp elakarja játszani boldogságát. Lehetnek kivételek, de a kivételek keveset bizonyítanak, mert egyszerűsáma a kivételes nők csekély írói tehetségét bizonyítják.

GYULAI PÁL.

Magyar könyvészet.

74. Hazánk. Közlemények a nemzeti történet és honismeret köréből. Szerkeszti Török János, a magyar akadémia tagja. Első füzet. (Deák Ferencz arcképevel s a budapesti lánchidra vonatkozó két ábrával) Pest, 1858. Kiadja Heckenast Gusztáv. Nyomatott Landerer és Heckenastnál. 8-rét 80 lap. Egész évfolyam, 8 füzet előf. ára 5 pfrt.

75. Bizottmányi jelentés az erd. gazd. egylet és a kolozsvári keresk. és iparkamara által Kolozsvárra 1857. nov. 18—27 napjain rendezett gazdasági és iparkiadállításról. Szerkesztő GÁMÁN Zsigmond kamarai titkár. Kolozsvárra, nyomatott az ev. ref. főtanoda bettivel. 1858. 8-rét 77 lap.

*) Lettres d'un Voyageur. Paris 1837.